

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2017/18:527

av **Christina Høj Larsen m.fl. (V)**

Sfi

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut	2
3 Inledning	2
4 Vänsterpartiets syn på sfi	2
5 Utmaningar och brister	3
5.1 Svenska från dag ett, sfi från dag ett	4
5.2 Upphandling och utförare	4
6 Förnya sfi	5
6.1 Utredning av ny sfi-läroplan	5
6.2 Ny utbildningsform för sfi-lärare	5

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning med syfte att ta fram en ny sfi-läroplan bör tillsättas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ny utbildningsform bör tas fram för att tillgodose behovet av sfi-lärare och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Svenska för invandrare (sfi) är en kvalificerad språkutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen. Sfi syftar till att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska språket, samt möjligheten att lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Sfi ska också ge språkliga redskap för kommunikation och ett aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv. Utbildningen karaktäriseras av att eleven utvecklar en kommunikativ språkförmåga. Det innebär att kunna kommunicera både muntligt och skriftligt utifrån sina behov. Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar.

Den som är bosatt i landet har, fr.o.m. andra kalenderhalvåret det år hen fyller 16 år, rätt till sfi om hen också saknar de grundläggande kunskaper i det svenska språket som utbildningen syftar till att ge. Det är kommunernas ansvar att anordna sfi och erbjuda utbildningen till målgruppen. Samtidigt har staten ett stort ansvar i att ge kommunerna goda förutsättningar att bedriva verksamheten, både ekonomiskt och genom samordning.

4 Vänsterpartiets syn på sfi

I debatten om sfi tydliggörs bl.a. synen på migration, bildning, kunskap, språk och arbete. Vänsterpartiet ser bildning, språk och kunskap som verktyg för att kunna leva ett fungerande liv, för att kunna få sina rättigheter tillgodosedda, för att kunna tillägna sig nya kunskaper, för att kunna arbeta och ta sig fram i livet samt för att aktivt kunna delta i det demokratiska samtalet. Vi vill att dessa ambitioner ska vägleda svenskundervisningen för människor som lever i Sverige oavsett om de är födda här eller har migrerat hit. På samma sätt som den svenska skolan har ett kompensatoriskt uppdrag ska sfi fungera kompensatoriskt och utjämna skillnader mellan olika grupper i samhället.

Det är också de målen som ska vägleda undervisningen, enligt de lagar och förordningar som gäller. Tyvärr finns flera tecken på att det inte alltid fungerar så i praktiken. Det är inte ovanligt att kommunala mål – ofta sysselsättningspolitiska och för kommunerna högre prioriterade mål – eller målsättningar i de individuella etableringsplanerna styr verksamheten inom sfi.

Som en följd av att många människor sökte asyl i Sverige 2014 och 2015 har debatten om etablering av nyanlända hamnat högt upp på den politiska dagordningen. Diskussionen har kommit att fokusera på hur snabbt människor kommer i arbete,

framför vilka typer av arbeten som behövs på dagens arbetsmarknad och hur ett fungerande arbetsliv kan säkerställas för dem som sökt skydd i Sverige undan krig och förtryck. I en debatt som domineras av förslag på sänkta löner och enkla jobb finns lite utrymme för en syn på sfi som har högre ambitioner än att nyanlända ska lära sig språket endast för att kunna arbeta. Vänsterpartiet menar att målsättningarna med sfi – att de studerande ska lära sig ett språk som möjliggör ett aktivt deltagande i vardags-, samhälls- och arbetsliv – måste värnas och vara överordnade andra sysselsättningspolitiska mål.

5 Utmaningar och brister

Det finns många brister med dagens sfi och utbildningen kritiserar ofta. Samtidigt finns många exempel på välfungerande verksamhet runt om i landet och hur sfi spelat en avgörande roll för att inkludera människor i samhället. I grunden bottnar kritiken i att sfi-utbildningen har en svår uppgift att genomföra samt att området inte har varit tillräckligt prioriterat eller finansierat. Lärarbehörigheten är låg bland sfi-lärare. Det behövs en generell kompetenshöjning och fler lärare. Under de senaste 10 åren har det totala antalet heltidstjänster inom sfi växt med över 150 procent. Samtidigt hade endast knappt 35 procent av de 4 300 tjänstgörande sfi-lärarna lärarlegitimation och behörighet för undervisningen under läsåret 2016/17. Bland dem har dock inte alla utbildning inom vuxenutbildning. Den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) görs sällan inom vuxenutbildningen.

Sfi är också den utbildning som är billigast, per elev räknat, trots att det handlar om en mycket heterogen grupp elever och okvalificerade lärare med sämre villkor än andra. Lokalerna är sällan anpassade för ändamålet och generellt råder dåliga förutsättningar. Förutsättningarna för att tillhandahålla en kvalitativ sfi-utbildning varierar också mellan kommunerna, vilket gör att likvärdigheten brister.

Sfi skiljer sig från andra utbildningsformer på så sätt att målgruppen är mycket heterogen, med olika utbildnings- och språkbakgrund. Detta ställer stora krav på utbildningen och på lärarna. Av eleverna som studerade sfi 2015 hade 18 procent mindre än 7 års tidigare utbildning medan 37 procent hade 13 års utbildning eller mer. Nära en tredjedel av eleverna hade arabiska som modersmål. Sammanlagt är dock hundratalet språk representerade bland eleverna.

De som läser sfi är dessutom vuxna. Undervisning av vuxna ställer andra krav än undervisning av barn. Trots det finns det ingen riktig vuxenlärarutbildning i Sverige i dag. En sådan utbildning skulle kunna ge lärare inom vuxenutbildningen bättre verktyg för att genomföra sitt uppdrag, vilket också skulle förbättra kvaliteten på sfi:n. Vänsterpartiets politik om vuxenutbildning utvecklas i vår motion En inkluderande vuxenutbildning (2017/18:2336).

När det gäller utbildningen av sfi-lärare finns i dag 12 lärosäten som har examenskompetens. Lärosätena saknar generellt kompetens inom vuxenutbildning och utbildningen varierar mellan de olika lärosätena.

Ytterligare en brist inom dagens sfi är att lärarna i alltför stor utsträckning lär ut språket som system – med stort fokus på regler för grammatik och satslära – i stället för att lära ut ett funktionellt språk som eleverna har användning av i sin vardag. Detta problem återspeglas också i en stor del av kurslitteraturen för sfi där de flesta böckerna

fokuserar på just inläringen av språket som ett system. Dessa brister gör det svårare att uppnå syftena med sfi.

5.1 Svenska från dag ett, sfi från dag ett

I dag gäller rätten att läsa sfi från det att uppehållstillstånd är beviljat och den nyanlände har placerats i en kommun. Tidigare gällde rätten att läsa sfi från att asylansökan lämnades in. Vänsterpartiet har länge drivit kravet att återinföra sfi från dag ett, dvs. att asylsökande ska få läsa sfi från det att de lämnat in sin ansökan om asyl i Sverige.

Svenska från dag ett infördes som en kompromiss mellan Vänsterpartiet och regeringen. Reformen innebär att resurser avsattes för att studieförbunden skulle kunna bedriva svenskundervisning för asylsökande i studiecirkelform. Tanken var både att skapa möjlighet för en meningsfull sysselsättning och att påbörja språkutvecklingen, samtidigt som kontaktytorna mellan nyanlända och övriga befolkningen skulle stärkas. Även om Svenska från dag ett var en välkommen satsning på asylsökande, kan den inte jämföras med sfi. Vänsterpartiet vill fortfarande att sfi ska bli tillgängligt för asylsökande.

Enligt Folkbildningsrådets uppföljning har Svenska från dag ett bidragit till att deltagarna tidigt kommit igång med att lära sig svenska, vilket påskyndat etableringen. Under 2016 genomfördes Svenska från dag ett i 273 kommuner och bedöms ha nått omkring 80 000 unika deltagare. Verksamheten har utökats och sedan införandet 2015 har fler än 120 000 personer tagit del av Svenska från dag ett. Den ursprungliga tanken var att satsningen skulle trappas ned under 2018 då handläggningstiderna för asylansökningar skulle bli kortare, men eftersom väntetiderna fortsatt är långa avsätter regeringen och Vänsterpartiet ytterligare resurser i budgeten för 2018.

Det har också kommit kritik mot satsningen för att svenska från dag ett blivit en kopia av sfi med sämre kvalitet till följd av att utförarna saknar den kompetens som krävs för att bedriva en fungerande sfi-utbildning, i stället för att utnyttja folkbildningens och civilsamhällets unika förutsättningar och styrkor. Vänsterpartiet vill se att verksamheter som t.ex. svenska med baby och svenska i fotboll – där man kombinerar aktiviteter och föreningsliv med språkutveckling – får mer plats inom satsningen Svenska från dag ett.

5.2 Upphandling och utförare

Att tillhandahålla sfi är kommunernas ansvar. Sfi bedrivs i kommunal regi, av studieförbund och folkhögskolor samt av privata anordnare. Under 2015 studerade 63 procent av eleverna i sfi i kommunal regi, 6 procent hos studieförbund, 3 procent på folkhögskola och 28 procent hos annan privat anordnare. Det finns brister både i sfi som drivs kommunalt och privat, men generellt är lönerna lägre, antalet undervisningstimmar per lärare fler och antalet behöriga lärare färre inom den privat drivna verksamheten. Konkurrensen som uppstår genom upphandlingen gynnar heller inte kompetensutvecklingen. Kommunernas upphandlingskriterier styr också utbildning mer än målen med sfi. Vänsterpartiet vill se ett stopp på vinstjakten inom välfärden. Resurser ämnade för sfi ska gå till verksamheten, inte till privata företags vinster. Vänsterpartiet och regeringen kommer i mars 2018 att lägga fram ett förslag som stoppar vinstjakten i mycket stora delar av välfärden.

6 Förnya sfi

För att komma åt de brister som råder inom sfi i dag behöver utbildningen reformeras ordentligt och tillräckligt med resurser behöver tillsättas. Samtidigt är behoven stora redan i dag. Att genomföra stora förändringar av sfi tar tid. Därför vill Vänsterpartiet se en större reform på lång sikt och en mindre ändring som genomförs så snart som möjligt.

6.1 Utredning av ny sfi-läroarbildning

På lång sikt bör en sfi-utredning tillsättas som sätter målen för utbildningen i centrum, utvecklar dem och låter dem styra utformningen av utbildningen. Utredningen bör syfta till att ta fram en ny och längre utbildning av sfi-lärare som inkluderar vuxenläroarbildning och att se över formatet på sfi-utbildningen. En ny sfi-läroarbildning måste i högre grad ge lärarna verktyg att lära eleverna ett funktionellt språk, snarare än att enbart fokusera på språket som system genom grammatik, fonetik etc. Samordningen av utbildningen av sfi-lärare bör i en sådan utredning ses över i syfte att stärka likvärdigheten runt om i landet. Även hur kommunerna ska få stöd och samordnas i sin verksamhet med att erbjuda sfi bör utredas. En utredning bör också syfta till att stärka sfi-utbildningens förmåga att utjämna kunskapsklyftor och bedriva en inkluderande utbildning som passar alla i den heterogena grupp som läser sfi.

Sfi-utredningen ska innehålla två delutredningar som bör kunna redovisas i delbetänkanden innan hela utredningen är färdig. Dessa delutredningar ska handla om fjärrundervisning och kartläggningen av utbildningsnivå för placering av sfi-studerande.

Fjärrundervisning kan vara ett bra sätt att nå ut med utbildningen till fler. Det kan vara extra relevant i orter i landet där läroarbristen är stor, men också för att tillgängliggöra utbildningen för asylsökande. Det kan dock aldrig bli en lösning för alla. För att kunna tillgodogöra sig utbildning den vägen krävs vissa förutsättningar. Hur fjärrundervisning kan användas för att bättre nå ut till fler måste därför utredas närmare. En sådan delutredning bör samordnas med läroarstyrelsernas uppdrag att tillhandahålla ett digitalt språkinläroarpaket i syfte att stärka asylsökandes kunskaper i svenska. I läroarstyrelsernas uppdrag ingår bl.a. att kartlägga befintliga digitala språkinläroarprogram och andra tillgängliga insatser för digital språkinläroar.

Innan elever placeras i rätt utbildningsnivå genomgår de en kartläggning. Den kartläggningen brister ofta i dag, delvis p.g.a. att utbildare inte följer reglerna, men också för att reglerna inte är tillräckligt tydliga. I Norge har ett nytt försök med digital självskattning initierats. Försöket är inte utvärderat än, men skulle kunna ge snabbare ingång till studier genom snabbare placering. Försöket bör följas noga för att undersöka om det finns anledning att införa samma modell i Sverige. Detta behöver utredas tillsammans med andra sätt att effektivisera kartläggningen och bedömningen av nyanländas kunskaper för att säkerställa en så korrekt placering av studerande som möjligt. En utredning med syfte att ta fram en ny sfi-läroarbildning bör tillsättas utifrån beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Ny utbildningsform för sfi-läroar

Den som har en ämnesläroarexamen, eller en äldre läroarexamen, som omfattar ämnet svenska som andraspråk är behörig att undervisa i sfi. Endast de som har behörighet och

lärarlegitimation samt legitimerade lärare som har kompletterat sin utbildning med minst 30 högskolepoäng i svenska som andraspråk får anställas som sfi-lärare utan tidsbegränsning. För obehöriga lärare gäller ettåriga anställningar. Denna ordning skapar både svåra planeringsförutsättningar för utbildningsanordnare samt osäkerhet för de obehöriga lärarna. Samtidigt är det viktigt att inte göra avsteg från principen att behöriga och kvalificerade lärare ska ansvara för undervisningen. För att lösa problemet med ett stort antal obehöriga lärare och ett växande behov av sfi-lärare bör möjligheterna för sfi-lärare att utbilda sig i kombination med att de arbetar som lärare stärkas. Utredningen Utbildning, undervisning och ledning (SOU 2017:51) föreslår att obehöriga lärare ska ges rätt till treåriga anställningar, förutsatt att de studerar svenska som andraspråk parallellt med arbetet som lärare.

Vänsterpartiet instämmer i utredningens bedömning och slutsats. Förslaget kan justeras på olika sätt och det är av stor vikt att utbildningsformen snabbt kommer på plats. Det bör också utvärderas löpande för att möjliggöra justeringar av eventuella brister längs vägen. Ambitionen måste vara att genom denna utbildningsform anställa och utbilda lärare i ett långsiktigt perspektiv. Arbetsvillkoren måste vara goda, med skäligena lönenivåer. En ny utbildningsform bör tas fram, enligt beskrivningen ovan för att tillgodose behovet av sfi-lärare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Christina Höj Larsen (V)

Ulla Andersson (V)

Momodou Jallow (V)

Daniel Riazat (V)

Ali Esbati (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)